

subire cogitur. Rex itaque gaudens ecclesiæ basilicam intrat, omnique spectante nobilium et ignobilium caterva, per funes ad signa pendentes ipsi totius loci dominationem delegat, jubetque ut quantum ejus benedictio acceleretur. Statim operi manum admovet Angelrannus, mœnia struit, aras auro et argento vestit, vasa sancta ampliat, conventionem prius cum Notkero Leodicensi episcopo factam renovat cum Durando anno 1022, Scabellivillam a Richardo Normannorum duce acquirit, Comitissillam a comite Pontivi Angelranno, Noguerras recuperavit anno 1035, et molendinum de Montiniaco anno 1044. Hortante Fulberto Carnotensi episcopo Vitam sancti Richarii versu heroico composuit, ejusdem miracula et relationem in monasterium Centulense, sicut et Passionem sancti Vincentii martyris et Vitam S. Austrebertæ virginis; honori quoque sanctorum Wlframni archiepiscopi et Walarici abbatis proprios aptavit cantus. Tanta ejus nominis fama ubique pervulgata est, ut multi nobiles ei se litteris erudiendos tradiderint. Duo præcipui fuere, Guido Ambianensis et Drogo Tarvanensis postea episcopi. Sub finem vitæ paralyti sic affectus est, ut Fulco, ejus loci monachus, interventu patris sui Angelranni comitis, ab Henrico rege, qui tum forte in Pontivum venerat, abbatiam obtinuerit. Quod cum rescisset Angelrannus, quosdam militares a Fulcone ad festivum hac de re epulum convocatos diris addixit; Fulconemque, se vivente, ne quidem alterius loci fore abbatem contestatus est; et ut ejus ambitionem facilius retunderet Angelrannus, regem curru convenit, graviter increpavit, et ad facti pœnitentiam adduxit. Alio paulo post a rege dato successori redditur cura pastoralis. Non diu superstes fuit Angelrannus, qui, diutina paralyti probatus, demum ad extrema pervenit, et ad cœlestem patriam migravit v Idus Decemb. 1045. Corpus ejus in basilica S. Richarii ad aram sancti Laurentii sepultum est, ad cujus tumulum mulier paralytica sanata dicitur. Nullo tamen publico cultu hactenus honoratus, nec Sanctorum albo ascriptus est.

Angelrannus, or
VITA V. ANGELRANNI

ABBATIS CENTULENSIS.

(Edidit Dom MABILLON, *Acta SS. ord. S. Bened. Sæc. VI, parte 1, pag. 494, ex Hariulfo, Chronici Centulensis scriptore subæquali, apud Acherium Spicil. tom. IV, et cum ms. cod. autographo contulit.*

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. Monasterium Centulense, quod a sancto Richario exstructum fuisse circa annum 625 diximus, labente sæculo nono a barbaris dirutum fuit, remansitque pene incultum usque ad sæculi undecimi initia. Hujus loci restaurator fuit Ingelardus, ex monacho Corbeiensi abbas Centulensis factus; cui Angelrannus noster, seu ut alii pingunt, Ingelrannus, successit, vir non solum doctrina pro suo tempore præditus, sed etiam præclare gestis et pietate insignis, unde ei *Sapientis* cognomen inditum est. Ejus Vitam ex libro quarto Chronici Centulensis exscripsimus, omissis nihilominus iis quæ ad rem nostram non faciebant. Hujus Chronici auctor est Hariulfus, qui paulo post Angelrannum in monasterio Centulensi vixit, quod ipsemet non semel, potissimum in fine libri quarti attestatur, ubi se a Gervino secundo, Angelranni, medio Gervino primo, successore, *monachizatum* fuisse refert. Ex ejus vero epitaphio, quod tom. I, *Analect.* editum est, discimus eum ex monacho Centulensi tertium Aldeburgensem abbatem factum fuisse.

2. Angelranno inter scriptores ecclesiasticos locus debetur ob quadam opuscula ab eo edita. Ex his supersunt in ms. codice Centulensi quatuor libri De vita, miraculis et relatione sancti Richarii, quos, Fulberto, quondam suo magistro, adhortante composuit, ut ipsemet in epistola ad ipsum Fulbertum nuncupatoria testatur. Alia item opuscula metricè composuit Angelrannus, de quibus agit Chronici auctor infra num. 15. Cæterum Scholastici nomen quod ipse sibi tribuit Angelrannus, tum etiam libri quos bibliothecæ Centulensi comparavit, magnam ejus in litteras arguunt propensionem; idem probant discipuli, quos in monasterio Centulensi frequentes habuit, quæ omnia in ejus Vita fusius exponuntur. Denique beatus Geraldus, postea Silvæ-Majoris abbas, in libro *Miraculorum sancti Adhelardi*, quem cum adhuc Corbeix moraretur edidit, testatur Ingelrannum miraculo cuidam sancti Adhelardi interfuisse, qua occasione ejus eruditionem his verbis extollit. *Intererat matutinis abbas Ingelrannus, qui eo tempore cæteris philosophabatur altius, quemque hujus signi testem non fors miserat, sed cujus gregis pastor erat, sanctus Richarius.*

additus est, ubi hæc leguntur : *Hæ sunt sollemnitates ad Centulam proprie pertinentes. Ka. end. Jan. Dedicatio Ecclesiæ. v. Non. Mart. Gervini abbatis. v. Idus Decembris, Depositio sancti Angelranni abbatis nostri. Quæ indicasse sufficiat; jam ejus gesta exponenda sunt, inter quæ Odelgeri encomium occurret.*

INCIPIT VITA.

1. Cum igitur omnis mundus Unigeniti Dei descensione per carnis assumptionem se gratuletur redemptum, sitque universalis exsultatio, liberatio communis, proprium tamen quorundam locorum dignoscitur esse gaudium viros habuisse tales qui sanctitatis ac doctrinæ prærogativa Patres non immerito vocentur et pastores. Hoc privilegio potita, situ et nomine dulcis Pontiva provincia, præcelso-rum sæpius lætata est virorum genitura. Ipsa denique illud fulgentissimum sidus, beatum scilicet Richarium, olim protulit, cujus patrocinio et corporali præsentia se beatam exsultat Centula. Ipsa etiam post illos quos supra meruisse legitur, gloriosæ recordationis virum protulisse scitur Angelrannum, qui quoniam omnem sui temporis laudem excedit, sui nominis memoriam usquaqueque protendit.

2. Natus est Angelrannus deifer parentibus juxta sæculi pompam non adeo generosis, quamvis omnino ingenuis, sed plane Dei timore elegantissimis; qui quantæ opinionis quamque boni odoris foret futurus, ante suam nativitatem divinitus præmonstratum est. Vidit namque ejus genitrix, quadam dormiens nocte, quasi ex se leniter sertum procedere, quod, totius Centulæ muros præcingens, omnium ora in sui laudem et admirationem solvebat; quod postquam religioso marito insinuavit, ille, gratia doni celestis afflatus, dixit pro certo hoc fore præsagium optimæ prolis quam Domini dono proxime essent accepturi, quæ honorum odore operum universos afflaret. Hic ergo, bonæ indolis esse incipientis profundique sensus acumine vigens, infra ævum puerile repertus est in litteris descendis ferventissime ardens. Jam enim, Deo se inspirante, idem puer quinam futurus foret præsagio quodam ostentabat; et cum scriptum sit : *Anima justî, sedes sapientiæ*, Sapientia vero Dei Christus est, summæ Sapientiæ præsignabat se templum fieri, dum litterarum non poterat scientia satiari. Et quia non lasciviam mundi amplecti, sed Dei servitio perpetim maluit mancipari, monachili auctus est toga intra Sancti Richarii monasterii claustra : dein divinis donis cum ætate crescentibus, habitum quem humanis præferrebat obtulibus, multimodæ sanctitatis exornabat speciebus. Inerat ei mater et nutrix virtutum humilitas, præpellebat in eo obedientiæ indicibilis qualitas, conservabatur ab eo illa quæ odisse quemquam nescit charitas.

A Ingelardo, non minima reverentia digno, licentia, longe seposita scrutatus est scholarum magisteria, more scilicet prudentissimæ apis, quæ circuit diversorum florum arbusta, ut mellis dulcore sua repleat receptacula. Denique multorum experientia probatum, et liberalibus studiis ornatissimum civitatis Carnotenæ venerabilem episcopum, ac cum multo honore vocitandum Fulbertum, præceptorem adeptus est atque didascalum; hic ei monitor, hic tam morum quam litterarum fuit institutor. Gaudebat venerabilis præsul de tanti discipuli solatio, relevabatur tam idonei auditoris industria atque ingenio. Tandem igitur grammatica, musica atque dialectica optime instructum, Centulam remittit tironem anacissimum, jam tunc sacerdotio ornatum, quem, B velut grandem thesaurum, recipit pia congregatio Centulensium. Hinc jam, quod ingenti studio fuerat quæsitum, profertur magnæ scientiæ præcipuum margaritum, reparantur libri, conscribuntur necdum conscripti, educantur pueri, dispertiuntur quam plurimis sapientiæ thesauri, illustratur patria, et ab omnibus circumquaque felix vocatur Centula, quæ tanto præsagiebatur Patre beanda. Verum populi id fieri gestientis voluntati et desiderio felix accessit effectus.

4. Eo tempore rex Robertus, prudentiæ lumine clarus, regni Francorum post patrem Hugonem illustrabatur fascibus; cui nutu divino, ut credimus, sæpeditus vir tali modo refertur notificatus. Cum enim adhuc in Franciæ partibus detineretur disciplinis scholaribus, supradictus rex ire Romam bonæ voluntatis devotione est coactus; dumque jussu ejus diversis in locis quærerentur divini servitii plene imbuti officii, ab omnibus prædicatus est efficax hac in re Angelrannus venerabilis. Itaque profectio parata rex callem arripit, cui Angelrannus honestissima vita comes accedit. Interim dum gradiuntur, divitiæ hactenus occultatæ latius aperiuntur, prædicationum verba procedunt, commentium corda infundunt; miratur rex ejus affamina, delectatur continentis vitæ munditia, obstupescunt omnes linguæ nitorem, reverentur animi puritatem. Verum quod in ipso itinere relatum est gestum fuisse, dignum videtur inseri historiæ; si quidem C multimoda assertione insinuatus est ita per omnem viam Deo regique in divino servitio militasse, ut librorum nunquam indigerit juvari solamine; quod an fieri potuerit, non inertes judicent, sed studiosi examinent. Igitur Romam perventum, atque inde

5. Hujus ergo eventu itineris, vir Dei Angelannus ad Regis notitiam venit; quapropter ipse rex non cum inter infimos relinquere corde tenuis amavit. Interim vero, dum rex perquirat quo eum honore fulciat, semper venerandus Angelannus sua inhabitatione Centulam exultat; et provenit Deo ordinante, ut abbatia Centulensis paterna privaretur sollicitudine. Fratrum ergo sanioris consilii concordia electione id officii suscipere cogitur Angelannus, qui Domini præscientia ante omnia sæcula ad hoc fuerat præparatus. Tunc rex ovans quod, sicut cupierat, locum honorandi reperisset, sæpe dictam Centulam hac de causa concitato gradu devenit. Enim vero famæ velocitas, Angelanni aures percellens, dicto citius timore salubri ejus præcordia replet. Quid ageret non inveniebat; fratrum unanimis electio, exstante admodum parva quorundam sua nobilitate inflatorum contradictione, pastoralitatem suscipere cogebat, regia etiam auctoritas ad hoc impulsura propinquabat. Sed ille, qui subesse quam præesse malebat, omnino se indignum hujusce rei perceptione præjudicabat. Sumpso igitur ausu silvarum lustra expetit, ibique se ne inveniretur abditis quibusdam recondit. Rex adveniens virum interrogat; furtim eum abcessisse monachorum turba proclamat. Rex miratur intentionem, prædicat humilitatem, jubetque ut citius pergatur, ac electus Domini ad se reducat. Exeruit ergo militares præclarum Dei militem perquirentes, sciscitantur a quibuscumque obyiantibus sicubi visus fuisset vir clientissimus; tandem igitur, peracta multa scrutatione, in silva Olodioli dignoscitur latere. Itur ocuis, perquiritur, inventus adducitur, regisque Roberti præsentia sistitur. Rex itaque gaudens ecclesiæ basilicam intrat, omnique spectante nobilium vel ignobilium caterva, per funes ad signa pendentes ipsi totius loci dominationem delegat. Dein jubetur ab ipso rege ut quantocius acceleraretur benedictionis consecratio digna. Vere ergo iste superni membrum capitis fuit, qui memor suum Dominum, dum eum vellent populi facere regem, fugisse in montem, ne supercilio prælationis extolleretur, maluit subire cavernam.

6. Jam vero, sumpto abbatis officio, quis ejus bona digne potens sit explicare? Erat enim ei studium jure propriæ vitæ nævis carere, coram Deo et hominibus bona semper providere, commissorum inepta resicare, tam exemplo quam verbo bonorum augere, quidquid bonum semper ambire, quidquid pravam semper cavere. Nec ejus benevolentia

nonnulli consignant. At ex Historia translationis SS. Saviniani, etc., quam supra edidimus, patet Robertum multo antea iter illud suscepisse. Etenim ibi, cap. 26. Constantia regina cum parvulo filio *Huare Tillu* remansisse. et. anxia ne Berta eam

A sat est animarum salutem obtinere, sed curat etiam terrenis ædificiis locum commissum honorare. Denique mœnia struxit, sacras aras auro et argenteo vestivit, Christianique vasa sacrosancta pro posse ampliavit. Delectabatur plane sanctum ingenium bono opere, pascebatur pia mens sancta exercitatione. Interea Notkerus Leodicensis episcopus, cui a domno Ingelardo abbate quædam Sancti Richarii prædia fuerant oppignerata, obierat, et post alios duos Durandus ipsius sedis susceperat præsulatum. Hunc itaque abbas Angelannus adiit, et, ut conditionem quam illius et suus fecerat autecessor renovaret, ne infirmaretur, exoravit. Qui episcopus venerandi viri precibus acquiescens, nam et a domno Eballo (2) Remorum antistite idipsum facere fuerat exoratus, tale B denuo rescriptum promulgavit: In nomine sanctæ, etc. Acta sunt hæc Leodio publice, sub die xiv Kal. Octobris, anno Dominicæ Incarnationis 1022, imperii vero Henrici xix, etc. Hac igitur pactione utiliter reparata, monasterium reversus est.

7. Aliquando etiam Neustriam ivit, et colloquio marchionis Richardi usus, postulavit eundem ducem, ut pro salute suæ animæ Sancto Richario aliquid largiretur. Qui, sciens virum esse prudentem et monastici tramitis amatorem, benigne ei paruit, conferens per ejus manum Sancto Richario casulam pretiosæ purpuræ, et ecclesiam Scabellivillæ, de cujus donatione talem condidit descriptionem.

In nomine sanctæ et individua Trinitatis, ego Richardus (3) divina concedente gratia Nortmannorum dux. Compertum esse volumus omnium sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium industriæ quod Angelannus abbas Centulensis cœnobii, ubi venerabilis confessor sanctus Richarius quiescit, clementiam nostram expetierit quatenus ipsi sancto largitione nostræ eleemosynæ conferremus aliquid. Consilio ergo et suggestu nostrorum fidelium, decrevimus tradere perpetuo prædicto sancto et servis ejus ecclesiam quæ sita est in Scabelli villa. Præfatus vero abbas et fratres, sub justificatione præsentis chirographi, sponponderunt quod amore genitoris nostri, nostro, et matris, conjugis et prolis, persona unius monachi ipsius congregationis augetur numerus, ea conditione ut, illo decedente a sæculo, alterius per sæcula D subsequatur successio; illud etiam ut, ab hodierna die et deinceps, nos, nostrique filii supradictæ congregationis appellati socii, omnium quæ ibi gesta fuerint honorum habeamur participes. Ut igitur hæc futuris temporibus donatio stabilis permaneat. sub gravi anathemate facto ab archiepiscopo, me præ-

nuario.
(2) Ebalus Remensem Ecclesiam ab anno 1024 tenuit usque ad annum 1033 quo e vivis excessit; sepultus est in sua ecclesia prope gradus chori. Erant ad incum antea nonnulli Fulberti Car-

seate, vel a quibusdam episcopis cum suis sacerdotibus, qui forte tunc nostræ aderant curiæ, iussimus roborari, et hæc insuper chartulam fieri, quam signo manus propriæ voluimus consignari. »

« Signum Richardi marchionis. S. Roberti archiepiscopi. S. Gonnoridis matris eorum. S. Judith. S. Richardi pueri. S. Roberti pueri. S. Willelmi pueri. S. Malgeri. »

« Actum Rothomago II Idus Martii. »

Robertus (4) quoque ipse Rothomagensis archiepiscopus, virum bonum esse cognoscens domnum Angelrannum, donavit ei unum bonum dorsale, quo hodieque nostra ecclesia ornatur.

8. At quia nunc Nortmanniam intravimus, libet parumper subsistere, ut quoddam necessarium explicemus. Retulimus, sub domno Ingelardo, beati Vigoris episcopi corpus honorabile a Neustria Centulam translatum; quod quia meruimus, Deo omnipotenti ex corde intimo gratias rependamus. Securi igitur de Dei munere in sancti corporis collata nobis benelictione, jam modo contra illos agamus qui tantum bonum nostrum obscurare nituntur. Est enim quiddam sensibus nostris illatum, quod, Deo auxiliante, abundanti ratione purgabitur, si tamen faciente invidia obliquus non adsit auditor. Verum nos singulariter neminem appetimus, omnibus semel responderites; dum enim quemquam nostratum cum Neustrianis vel Silvanectensibus de sancti corpore colloqui contingit, dicentibus istis quia noster episcopus fuit, nobis quiescit; illis æque referentibus se hunc habere, noster a Deo nobis datus thesaurus apud incertos quasi fuscari videtur. Unde satis necessarie hanc modo rationem persolvimus, qua scilicet apud nos illum esse veraciter comprobemus. Quod si quisquam clarescentibus miraculis hunc se habere defendat, et nos multo magnificentius eadem experti sumus. Vere enim Christiana fides fatetur omnes Deo conjunctos, non eo tantum loco quo corpore habentur, sed ubicunque fideliter rogantur, divina posse monstrare. Sed jam pergat sermo in nomine Domini quo destinatum est, huncque sanctum nos confirmemus habere, tametsi alias magna operari videatur. Christus veritas nobis astipulatur, ipsa sancti viri anima cœlesti semper hæreditate beata testimonium reddet, imo de verbis ejus verbi nostri testimonium fiet. Neustriani tamen, qui et Nortmanni, sui episcopi non bene custoditi arguendi videbantur; sed mentem remordet quia: « Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custoditeam (Psal. cxxvi, 1). » Ob hoc autem illos siquæntes alia expediamus, dum et thesauri quon-

dam habiti et modo perditam amissione constat eos satis fuisse punitos. Silvanectis autem civibus de sancti corpore inaniter superbis jam modo ora claudamus. Quo primo igitur tempore sancti corporis illatione beata est Centula, absque ullis gestorum ejus adminiculis aliquandiu permansit. Delator nempe, nomine et gradu atque civitate episcopi ejus relatis, de cæteris conticuera. Cum autem Ingelardi abbatis de medio facti hic venerabilis Angelrannus, cognomento Sapiens, vicem suscepisset, fuit ei necessitas illa, quæ supra exposita est, ire Nortmanniam. His pro quibus ierat peroratis vel definitis, a clericis ipsius provinciæ et a monachis sancti Audoeni (5) cœpit inquirere an nossent aliquem sanctorum qui diceretur Vigor. Illi autem optime hunc scientes, hoc solum mirati sunt quod ipse abbas tantum confessorem nesciret, referentes ortum, vitam, ejusque dignitatem. Tum abbas rogat sibi monstrari Vitæ scripturam, et describendi largiri copiam. At illi cum annuissent, tali ab eo auditu percelluntur: Cœnobio, inquit, Centulæ in monasterio domini mei sancti Richarii hujus sancti corpus habetur. Tum monachi beati Audoeni dixerunt ei: In hoc, honorande Pater, te scito hunc revera habere, si, ossa ipsa inspectans, mentum non invenieris apud te: quod idcirco illuc tu non invenies, quia Deo gratias illud nos habemus. At ubi patriam nostram cum libello Vitæ ejus pedavit, curavit insinuata citius probare. Revolvit sancta membra, et inventa tota ossium congerie, mentum deesse invenit. Quia vero ipsius Vitæ lectio docebat qua die sanctus e mundo migrasset, hæsitabat parum quid faceret; quia eam diem Omnium Sanctorum festivitas ex moderna Patrum (6) institutione vindicabat. Statuit autem ut sequenti die festivitas sua sancto reexhiberetur. Factumque est ita, sed non sic ut tantum decuisset confessorem. His proficue, ut speramus, insertis, ad domni Angelranni Vitam transeamus, alibi (7) de sancto Vigore certiora, et quibus obviari non possit, probamenta dicturi.

9. Multo sudore et ingenio hic venerandus homo semper studuit ad usum monasterii illa revocare quæ, vel desolationis tempore vel sub sui tempore antecessoris, aliqua fuerant fraude subducta. Constantia quippe internæ fortitudinis, quæ menti ejus inerat, multam potentium superbiam edomabat; quia fiducia sanctitatis se vallante, nullius potentiam verebatur. Angelrannus denique comes Pontivorum, Hugonis advocati filius, cum ob expertam in illo sanctitatem compater ejus factus fuisset, magno etiam timore erga illum agebatur, quippe apud quem

(4) Annis quadrāginta et octo Ecclesiam Rothomagensem rexit, ab anno scilicet 989 ad 1037, quo obiit. De eo agit Ordericus Vitalis, eique Fulbertus

adhortante Gregorio IV summo pontifice, in Gallia et Germania celebrari mandavit. Vide Thomassinum in tractatu De festis, lib. II. cap. 21. Hodieque

humani ingenii pravitati nihil successum sciebat. Antiquitus servata est consuetudo, ut in festo sancti Richarii tota Pontivorum militia Centulam veniret, et veluti patriæ domino; ac suæ salutis tutori et advocato solemnem curiam faciebant. Cum itaque jam dictus comes inevitabiliter ad sancti Patris festum, aut alia qualibet die monasterium intrassèt, statim ab abbate venerabili, si quid loco abstulerat, tanta invectionis auctoritate arguebatur, ut miro modo non comitem a monacho, sed servum a domino increpari qualitate rerum putares. Si aliquando corripienti non obediisset, abbas loci amator, qui dicere poterat: *Zelus domus Dei comedit me*, continuo sese in verbis exaggerans, illumque infidelem, illum raptorem clamitans, nisi emendare sponderet, continuo excommunicabat. Hæc ejus animi fortitudo plurimum contulit, et ut suo tempore nihil loco raperetur obtinuit. Quod nos ideo sic didicimus, quia, cum nostro ævo desint largitores, bene nobis res agere videretur, si non pateremur infestissimos prædatores. Venerabilis tamen Angelrannus non hoc solum obtinuit ut sibi nihil tolleretur, sed et ut multa per Dei gratiam sibi darentur et redderentur. Angelrannus igitur comes, monitis ejus animatus, villam quamdam sancto Richario delegavit, de cujus deditione testamentum conficiens, regia auctoritate confirmari voluit, ita se habens:

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Ego Angelrannus compertum fore cupio cunctorum sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium industriæ, quod, remorante præcellentissimo rege Roberto Compendii palatio, corroborandam in præsentia ejus obtuli quam feceram sancto Richario quondam donationis chartulam. Tradideram siquidem ipsi sancto in pago Pontivo villam quæ Comitum Villa vocatur, eo conditionis pacto ut ego ipse, dum vixero, et post me unus hæres, quem vivens designavero, teneam, atque in festivitate sancti Richarii, quæ vi Idus Octobris (8) celebratur, xii denarios in censu persolvam. Quod si hæres a me designatus reddere neglexerit, aut legaliter emendet aut perdat, quam concessionem in præsentia regis regni que nobilium obtuli et regia auctoritate confirmandam censui.

« Signum Roberti regis. Sig. Constantiæ reginæ. Sig. Henrici ducis. Sig. Roberti. Sig. Odonis. Sig. Angelranni comitis.

« Actum Compendii palatio Nonas Aprilis. »

10. Hucbertus quidam miles, qui beneficiarie cum jurejurando nostrati abbati famulari habebat, huic venerabili Angelranno aliquoties causa probationis exstitit. Siquidem aliqui ex suis parentibus sub præstatione certi temporis tenuerant villam sancti Richarii, vocabulo Noguerras, et tali occasione tanquam hæreditatem sibi vindicabat. Contradicente abbate, et illo insaniente, multa dura contigit venerabilem Angelrannum eius immissione pati: nempe

A hinc patuit, dum contra hunc Hucbertum, contraque omnes qui fratrum possessiones rapere conabantur, tam divinarum quam humanarum legum auctoritate certare non destitit. Nam Dei et Domini nostri informatum exemplo, et accensus amore, qui pro suis ovibus animam posuit; ipse quoque pro Ecclesiæ Centulensis villis vel prædiis multa pericula, multasque iniquorum insidias perpeti non formidavit: pro illis certe qui sibi erant commisi animam posuisset, si id necesse fuisset, qui pro eorundem re temporali, cum necesse fuit, multis injuriis affligi non recusavit. Ut enim subjectorum animas salvaret, ipse temporali suæ saluti nunquam agnitus est pepercisse. Nam non in tantum creverat tyrannorum atrocitas, ut corpora perimendo animas effugarent; sed ad hoc processerat eorum cupiditas, ut eos, rebus spoliantes, miseros efficerent: et quia isdem magnificus vir eorum sævitia perpes contradictor exstitit, ab eis multa perpeccus, etiam gladii percussione Dei amator toleravit. Sed quia vere fateri possumus justum confidere quasi leonem, iste pro coammissis, bona conscientia fretus, nullam timuit passionem. Charitas enim in eo locum sibi vindicabat priorem, quæ foras utique propellebat timorem. Tandiu itaque contra Hucbertum institit, usquequo procerum judicio in regis præsentia, eam quam diximus villam derationaret.

11. Sed quæ non mortalium corda rapacitas urget, si adsit locus? Rex enim Henricus illectus cupiditate, postquam fuerat definitum ut Hucbertus non haberet in proprium jus, villam tulit, et quinque annis illius redditibus usus est. Sed cum ab abbate frequenter argueretur, tandem metu judiciorum Dei coactus, et venerabilis Angelranni assidua interminatione fractus, nobis eam cessit, et super ejus redditione testamentum confecit, quod nos quoque utiliter hic consiguamus:

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Henricus Dei gratia Francorum rex, omnibus catholicæ Ecclesiæ filiis, quibus est cura animæ et corporis.

« Notum esse volumus cunctis futuris et præsentibus qualem redditum sancto Richario pro animabus nostris et successorum permiserimus. Miles quidam, Hucbertus nomine, Noguerriam cum suis appendicis, quamdam sancti Richarii villam, tenebat suæ invasionis tortitudine. Quotquot vero antecessores ejus tenuerant, sancto Richario per præstationis occasionem tollebant; iste vero quasi propriam volens invadere, repulsus est aliquantulum abbatibus et fratrum reclamatione; et illo funditus repulso, censura judicii nostri decidit in nostram jussionem; quinque annis tenui solidam et quietam habui. Posthæc memor animæ meæ, et, licet modicum cogitans de ejus redemptione, inclinatus etiam ab abbate et monachorum collegio, tradidi eam sancto Richario. Addidit etiam comes Angelrannus ejusdem loci ad-

ut nunquam inde acciperet aliquam consuetudinem. Quod ne quis etiam successorum meorum audeat infringere, Hezelini Parisiacensis episcopi percussi [percussi] anathemate, et omnium qui mecum erant Francigenæ, nec ipsum excepi abbatem, ut alicui per aliquam tradat occasionem, ne aliqua iterum erratio nostræ animæ fiat periculo. Prohibemus ergo iterum atque iterum nostro imperio, et omnium episcoporum nostrorum interminatione, ne aliquis malefactorum aliquo modo audeat usurpare, ut non fiat mihi in illa reprobatio necessitate, ubi merita mea non potuerunt me juvare. Prorsus ne aliquis dubitet imperium, videat scripto imperantis edictum.

« Actum est anno Dominicæ Incarnationis 1055, regnante Henrico rege, anno regni illius III. Abbas Angelrannus subscripsit; Rollandus monachus subscripsit, Gualterus subscripsit; Algisus subscripsit, etc. Hi etiam sunt testes omnium episcoporum excommunicationis, præcipue Hezelini Parisiacensis. Qui deinceps infregerit ista, cum Dathan et Abiron fiat ei anathema maranatha. Amen. *Hic omittimus restitutionem molendini, eidem monasterio a Raginero milite factam.* »

12. Cum in omnibus erga hunc sanctum locum Angelranni abbatis cura provida semper haberetur, non tamen ejus benevolentia sublevandæ pauperum necessitati deerat. Fuit igitur ei pietas comes inseparabilis, per quam, Dei gratia se auxiliante, miserorum consolator splenduit singularis. Multoties enim e claustro processit, ut miserendi locum quomodo posset nancisci; et cum pro alicujus utilitatis ordinatione putaretur egredi, ille, justitiæ famelicus, misericordiæ actibus cupiebat saginari. Enimvero gestabat nonnunquam pius latro sacculum misericordiæ gazis refertum, et dum hinc ac inde cerneret pauperem quemlibet proximare, antequam contra illum pervenisset, sumptos denarios in terram solebat jactare, illumque volentem transire, ad se Pater misericors evocabat, et, quasi nescius, quid illud esse posset quod solo tenuis jacebat sciscitabatur. Ille qui ignorabat actum: Domine, aiebat, video nummos super terram jacere. Tum ille bene fraudulentus, et pie deceptor, ire jubebat et sibi tollere, dicens a Domino illi esse præparatos. O virum vere Deo dignum! o animum omni laude jugiter attollendum! ne enim vitæ expertis maneret, piis actibus continue instabat; et ne eum laus transitoria percelleret, ipsos pios actus occultabat. Libet parumper nostram pravitatem, nostræque intuevi mentis tortitudinem. Nam et cum bona non facimus, cupimus laudari; et si parum quid contigerit nos boni facere, ab omnibus cupimus prædicari. Nos nec actu nec virtute qualibet resplendemus, et velut

A sanctitatis requirere debitum! Verus itaque Dei cultor Angelrannus honorum operum exercitiis illustratus, hospitalitatis amator devotus, humilitatis servator assiduus, charitatis etiam obses mansit æternus.

13. Verum ingenii ipsius sagacis non facere mentionem, impiissimum duco errorem. Nam, præcipiente sibi venerabili suo quondam magistro, domno scilicet Fulberto Carnatensi episcopo, almi flui confessoris Christi Richarii Vitam ab antiquis compendiose descriptam, versu heroico jucundiorē fecit; nihil pene extrinsecus addens, sed eundem sensum per omnia representans. Sane miracula, quæ Dominus ac Salvator noster per ejusdem sancti merita suo tempore exhibuit, in uno libello compingens (9), antiquis ejus miraculis compaginavit; in quorum capite postea quæ supra texuerat sic exorsus est fari:

Nunc ea complectar proprius quæ vidit ocellus.

Subsequenterque intexit illam sancti Richarii relationem, quæ in præcedenti libello a nobis plenius exposita est (10).

14. Hujus autem Deo tam chari vita excellens multorum studia ad supernorum amorem accendebat: unde nunc æquissimum judicamus in ejus discipulorum actibus quanta Dei gratia vigerit ostendere; ut quem jam monstravimus vere sanctum, ac per hoc Deo proximum, inde magis ejus bonitas resplendeat, quò non suis solis, sed et commissorum provecibus magnificus comprobatur. Erat ergo in hoc sancto cœnobio venerabilis vitæ vir, nomine Odelgerus, qui abstinentiæ miræ, obedientiæ summæ, sui que custos oris, magnum religionis per Dei gratiam præbebat lumen: qui a puero quidem sacris fuerat sub domno Ingelardo abbate disciplinis informatus, sed sub reverendissimo Angelranno, decani vel prioris potiebatur ministerio. Hic ergo assidue lectioni et orationi insistens, animi quoque simplicitati et puritati studens, magnæ vitæ studiis pollebat. In exterioribus etiam ministrandis satis probus ac valde aptus exstitit. Consuetudo autem ei fuerat perpetua ut, quando fratres, ex indulgentia remissioris vitæ, aliquid sæculare aut etiam irreligiosum in communi sermocinarentur, secederet in ecclesiam, ibique, psalmodiæ et compunctioni intentus, sedule Domino jungebatur. Qui etiam ne aliquo impulsu, aut alicujus occurso præpediretur, superiora templi concendere procurabat, ibique liber et remotus, quasi de proximo ac de vicino, divinis obtutibus laudum et precum holocausta offerebat. Hic itaque post longam in sancto proposito exactam vitam, ad extrema pervenit. Qui cum morti proximus existeret, et a fratribus vel a familiaribus ecclesiæ circumdaretur, repente exclamavit et dixit: Ecce chorus adest angelorum. Ut enim omnipotens et pius Deus ostenderet quam devote ei servierat,

tere, ut in eorum conspectu atque præsentia, sine gravi metu et dolore de corpore exiret. Hac autem vice, omnibus qui aderant stupefactis, repente iterum subjunxit, et ait: Ecce chorus prophetarum. Silentioque parumper habito, sic intulit: Ecce chorus apostolorum; ac deinde: Ecce, ait, chorus martyrum. Cumque paululum conticuisset: Ecce, inquit, chorus confessorum; novissime vero cum denuntiasset, dicens: Ecce chorus virginum, eodem momento spiritum emisit. Et quia veraciter cœlestis patriæ cives ad se suscipiendum venisse vidisset, sequendo testatus est. Reverendissimus vero abbas Angelrannus eum, ut decebat, vere sanctum, in ecclesiola Sancti Vincentii martyris, quæ erat claustro contigua, venerabiliter sepelivit, et super ejus bustum tale epitaphium composuit:

*Justitiæ cultor fuit, et bonitatis amator
Odelgerus, in hoc qui recubat tumulo.
Subtraxit vitæ quem lux Februaria nonu,
Ut spes est, regno misit et æthereo.*

15. Angelrannus venerabilis inter suæ magnæ sapientiæ monimenta, in sancti Richarii honore, quamvis antiqui abundarent, quosdam cantus dulciori composuit melodia; nec non sanctorum Walarici abbatis, et Wlfranni archiepiscopi honori proprios cantus coaptavit: beati quoque Vincentii martyris Passionem metricè composuit, sanctæque virginis Austrebertæ Vitam metro subegit. Et quia tantus scientiæ fulgor non facile poterat abscondi, multi nobiles ejus se subdidere magistratui: e quibus fuerunt duo honorifici viri, Guido (11) præsul Ambianensis, et Drogo (12) episcopus Tarvennensis. Hi ejus se discipulos; hi, quoad vixerunt, semper gratulati sunt se ejus prudentia illustratos. In tantum enim disciplinæ ejus bonitas [se, Eb. P.] sparserat, ut ubique ab omnibus Angelrannus Sapiens specialiter non immerito vocaretur.

16. Cum igitur tantis et talibus bonæ famæ opinionibus miro modo polleret, implereturque in eo ille apostolicus sermo: *Christi bonus odor sumus Deo in omni loco (II Cor. 11, 15)*; inspector ille cordium, videns eumdem suum famulum infatigabili desiderio sibi velle sociari, ut puriorem quandoque susciperet, imo ut meritorem copiam ei accumularet, statuit eum adhuc tentationis lima polire, ac super incudem corporeæ infirmitatis, malleo propriæ percussione interrogare. Denique tanta eum paralysis acerbitate perculit, ut non manum ad os ducere, non in lectulo se deinceps quiverit movere. Religantur manus innocentes supernæ districtiois vinculo, et, quæ in bonis se semper exercuerant, ac mala studiosius caverant, hæc vel illa, bona dico vel mala, ne contingant, arctantur. Semper igitur

A gratias retulit Conditori, et cui antea in omni bona operatione se devotum exhibuerat, nunc valetudine pressus, corde et lingua laudis sacrificium victimabat; et cum hoc morbo sic vinculatus esset ut omnino sui impotens maneret, tamen ejus ubique auctoritas metuebatur, ejus ubique nomen reverebatur. Sæpe autem accidit ut quolibet residens uberime fleret, et cum ab assistentibus interrogaretur quænam esset causa ploratus, se peccatorum pœnas formidando cogitare respondebat, quas intra tartari claustra, diabolo ministrante, patiebantur, et ob hoc modo non posse omitti quin fleret. Ita etiam cum alternantibus vicibus se lætissimum præmonstraret, interrogarentque famulantes quidnam rei esset quod tam alacer videretur, aiebat de cœlestium gaudiis angelorum, deque sanctorum felicitate perpetua hanc sibi emanasse exultationem.

B 17. Senescente autem illo, cum multis utile videretur ut eidem rector substitueretur, quidam secundum carnem nobilis, filius nempe Angelranni Pontivorum comitis, nomine Fulco, ejusdem loci alumnus, parentum auxilio, sæpe dicti loci Centulensis regimen sibi usurpare tentabat. Sed enim cum rex Francorum Henricus, quo nescio casu accidente, Pontivum devenisset, idem Fulco, intercedente jam dicto comite patre suo, cupiebat obtinere ab eodem rege totius loci dominationem: quod et factum est, ignorante penitus domno Angelranno abbate. Jam dictus vero Fulco, cum ob donum regium se abbatem fore auspicaretur, sumpta audacia impudenti, quibusdam militaribus in fratrum refectorio, more scilicet incompetenti, convivium opulens exhibuit, quo sibi faceret fideliores, et ad acquirendum sibi honorem promptiores. At ubi nuntiatum est istud patri Angelranno, ministros vocat, protinusque se illuc deportari mandat. Manibus ergo famulorum ad ostium usque refectorii devehitur; ibique figens gradum, ex auctoritate omnipotentis Dei eos qui convenerant anathematizat. Hinc vero omnis illa eorum factio inchoat dissipari. Cerneret enim meliores quosque, in quibus parum quid timoris resederat, quasi reos ante judicem, sic ante justi faciem pavitare, et incendio excommunicationis ab eo illatæ miro modo terreri. Vir Dei itaque secedens inde Fulconem evocat, et au abbas effici velit, minaci verbo sciscitatur. Cui præ pudore nihil respondentis sententiam intulit, dicens non posse eum fieri abbatem (13), quoad scilicet ipse in corpore moraretur. Et quamvis isdem Fulco etiam alterius abbatæ donum a patre suo habuerit, nunquam tamen, quoad vir beatus supervixit, effici abbas ullatenus potuit, quia videlicet viri Dei sermo obtinuit. Quæ in re animadvertitur sanctus

(11) Guido post Fulconem ipsius fratrem, qui in

4078. Interfuit concilio Romanico a Leone IX ab-

vir prophetico spiritu actus fuisse, qui non absque A nutu divino prædixerat eundem non posse fieri abbatem, quandiu scilicet ipse in corpore moraretur. Si quidem postquam venerabilis Pater Angelrannus cœlicas recessit ad ædes, idem Fulco abbatis officio donatus est primo post ejus sepulturam die, prælatusque monasterio Forestensi, quod ex antiquo, ut in hoc opere lucide patet, fratrum sancti Richarii cella fuerat; sed paulo ante a comitibus Pontivorum subtractum, abbatiolæ nomen sibi vindicat.

18. Et quia ad id loci pervenimus, libet memorare, ob rerum notitiam posteris intimandam, qualiter idem locus nobis ablatus est. Ab ea die qua beatus et sanctus Pater Richarius ibi finem vitæ mortalis accepit, et deinceps usque ad tempora Ingelardi abbatis, in nostratum deguit ditione. Hugo vero primo dux, postea rex, eo tempore quo propter barbarorum cavendos incursus, Abbatis-villam nobis auferens castrum effecit, eique Hugonem præposuit militem, Forestis cellam nostræ ditioni subripuit, et eidem Hugoni perpetuo habendam contradidit, quia videlicet ipsius ducis filiam, nomine Gelam, uxorem duxerat. Antea igitur in eadem cella clerici Domino militaverant; sed, Hugone postulante, aliqui ex nostris illic monachis statuti sunt, qui et abbatem meruerunt simili modo monachum nostratam, nomine Guidonem, domni Angelranni fratrem; quique cum aliquantisper ibidem annis in animarum regimine ministrasset, officii successorem habuit, Huchbertum nomine, nostratam monachum. Quandoquidem nobis ille locus tollebatur, tamen ob amorem et honorem almi Richarii statutum est, ut de nostris semper ibidem fierent abbates monachis. Hucherto quoque mortuo, eius loci regimen suscepit hic Fulco quem nostri monasterii dominium sibi usurpare voluisse notavimus. Libet vero dicere de domno Guidone abbate, quod cum egregiis moribus et Deo placitis fulgeret, oculorum lumine, sicut et sanctus Tobias, privatus est, omnino tamen perseverante in mente ejus divinæ contemplationis claritate. Mox vero ut hoc flagellum cum gratiarum actione a pio patre Deo excepit, succedi sibi poposcit; et rediens Centulam, quod superfuit totius vitæ in sancto ibidem explevit servitio. Qui etiam viii Kal. Maii (14) dormitionem accepit, et a venerabili fratre suo Angelranno juxta sancti illius monachi Odelgeri corpus humatus est, talique dictio prænotatus:

*Mausoleum hic patrem recolendum ri'e Guidonem,
Sculptus litterulis monstrat habere lapis.
Extulit egregiæ quem mundo gratia vitæ:
Sublimem mundus hunc faciat precibus.*

A ecclesiæ Sancti Richarii defensor fuerit a rege Hurgone institutus. Quo etiam nomine filius ejus Angelrannus, hujus Fulconis pater, fuit contentus, donec permissu Dei Boloniensem comitem bello peremit, ejusque relictam nobilissimam, nomine Adeltiam, in matrimonium accepit. Et quia comitissam duxit uxorem, idcirco deinceps comitis nomen accepit, quod a successoribus ejus jam ex consuetudine tritum perseveranter tenetur.

19. Sed ad nostrum Angelrannum redeamus, et qualiter bonus bonum habuerit successorem jam dicere inchoemus. Cum, ut supra dictum est, comperisset Fulconem parentum intercessu, et pretii datione, præripere voluisse regiminis ministracionem, voluit adire regiam majestatem, ne animarum cura venderetur oraturus. Quod quia aliter ob infirmitatem non potuit, curru vectus implevit, et regis auribus satis dura inferens, tormenta inferni illum subire ob distractionem gratiæ minatus est. Et rex, qui bonæ mentis habebatur, penituit, reatusque indulgentia rogata se spondit emendaturum. Non multi post hæc fluxerant dies, cum ecce ex divina, ut tenemus, voluntate, regali audientiæ interfuit Virdunensis abbas Richardus, reverendissimum monachum, et merito bonitatis unice dilectum, Gervinum secum habens capellanum. Et quia iste est Gervinus, de cujus post Angelrannum successione Centula gavisa est, decentissimum intuemur: a principio sursum quis fuerit referre, ut homo diligendus, quo melius noscitur, melius et ametur (15), etc.

20. Rerum itaque conditor Deus, qui sui servi desiderium jamjamque disposuerat cœlesti regni amœnitate mulcere, quique eum sibiabilem fecerat longissimi purgatione languoris, interno sapientiæ suæ consilio, quo omnem filium receptibilem flagellat, ejusdem famuli sui valetudinem solito acerbiorum effecit, et cui mox incomparabiliter dulcia erat daturus, doloris diu tolerati fervorem multiplicat. Sed, ut ostenderet quod non ex ira, sed ex summa misericordia hæc ejus processisset correctio, evidentissimæ benignitatis super eum signa prætenedit. Nam, cum isdem vir beatissimus sacræ Scripturæ studiis attentissime semper fuerit implicitus, nec modo quidem cum gravissimo morbo urgeretur, a divinis operibus affectus ejus et voluntas unquam potuit inhiberi; modo psalmodiæ indefessus insistebat; modo sacris divinarum præceptorum meditationibus hærebat; modo missarum solemnia in lectulo recubans, ac si ad altare staret, ore proprio decantabat. Unde et contingebat quosdam mirari ut vir, qui tantæ sapientiæ sciebatur, quasi demon-

omnipotens Deus quid erga illum ageretur revelare insciis voluisset, post missam finitam sitim se pati insinuaret. Præcepit itaque ministro ut sibi vini poculum ministraret. Ille concitus vinum detulit, sed ex hoc se nolle bibere sanctus indicavit. Minister regrediens aliud detulit, sed ad primum gustum, et hoc beatus homo repudiavit. Cumque famulus eum vidisset et semel et bis vinum repulisse, aliudque se velle senior indicaret, minister alia vina se non habere causatur. Tunc sanctus vir, ipsa verba dicenda sunt : De illo, inquit, affer mihi de quo nunc ad missam habui. Quo audito circumstantes timore obrigescunt, et dulcissimo Patri cum lacrymis responderunt : De illo, Pater, ulterius non habebis, nisi tibi dederit qui et prius dedit. Si quidem cum missam faciens extra se crederetur, dumque ad ipsum locum veniretur, quando Dominici corporis sacrosancta libatio agi solet, cœlestibus escis superno dono transmissis refovebatur. Igitur animadvertens quod ipsi sui familiares rem secretam agnovissent, volensque omni modo celare bonitatem Dei in se peractam, quasi permotus jubet eos citius recedere. Habent enim sancti viri hoc proprium, ut cum bona faciunt, occultari velint : ne scilicet, laudis transitorie plausum recipientes, ante Dei oculos operationis suae mercedem imminuant.

21. Dum vero ista agerentur, et beatus homo jamjam præ multa infirmitatis acerbitate corpore putaretur absolvi, et ob hoc ab his quos nutrierat sollicitè observaretur, accidit necessitudo, pro qua ad regalem curiam mittere necessarium fuit. Præcepit itaque dominus Gervinus, qui jam loci dominatum retinebat, uni e fratribus, ut id negotii expleret. Ille vero qui desiderabat optimi Patris præsentialiter illustrari transitu, et implicari exsequiis, omnimoda excusatione se non id facturum respondit. Tunc venerabilis Gervinus, tali responso coactus, sanctum Dei virum Angelrannum quo jacebat adiit, eique monachi inobedientiam intlmavit. Ipse autem eundem monachum ad se vocari faciens, inquisivit cur non præceptum implesset, dein jubet etiam ut impleat. Cumque adhuc ille nollet, sanctus abbas prophetici spiritus gratia luminatus promisit, dicens : Vade et fac quod tibi præcipitur, et scias hoc corpus terram non intrare donec revertaris. Tali spon- sione exhilaratus frater viam arripuit, et ea propter quæ mittebatur apud regias aures optime allegavit. Superveniente autem vocatione superna, qua cœlestia petens Angelrannus terrena desereret, sancta illa anima, angelorum ministerio Dei obtutibus præsentanda, v Idus Decembris carnis exiit claustra. Jam vero ille qui multiformi argumento politus fuerat lapis cœlesti ædificio locatur ; jam qui in valle humilitatis superno rore humecta creverat, lilii flos cœleste sertum exornat ; jam quæ inter diversas

num. Monachos autem, his pro quibus missus fuerat expletis, revertebatur, cum subito in civitate Ambianensi, quo causa hospitandi diverterat, de obitu Patris dira cum nuntia percellunt. Tunc relicto hospitio, et ciborum apparatu, nam vespertina hora erat, et cœnula studebatur, certatimque consensens equis Centulam repedavit, invenitque sanctum corpus jam exanime in monasterio positum, fratrum excubiis venerabiliter circumdari, proxima hora sepulturæ tradendum. Adfuit ergo, obsecutus est, et impleto ejus desiderio, etiam Patris propheta impleta est, qui promiserat corpus suam terram non intrare, donec idem monachus de regis curia reverteretur. Sepultum vero est sancti viri corpus infra militis Christi sanctissimi Richarii venerabile

templum, eo loci in quo beati Laurentii veneratur martyrium. Cujus tumulationi venerabilis ejus successor abbas Gervinus tantum contulit decoris, ut cujuslibet antiquorum Patrum sanctitatis honor tantæ sepulture sufficere posse crederetur ; æquissimum contemplatus, ut honore decenti servaretur ejus corporis gleba, qui perenni lauro redimitus cum cœlicolis laudes Christo hymnizat in æternum. Amen.

Acta sunt hæc anno incarnati Filii Dei 1045, ind. xii.

22. At Christus Dominus, cui hic beatus homo fideliter servierat, quanti apud se ejus servitium penderetur, quantaque hunc remuneratio cœlitus exaltaret, claris indiciis mortalium notitiæ pandere dignatus est. Nempe in pago Vimmaco fuit mulier habens filiam paralysi percussam, quæ ad omne opus inhabilis grabato moribunda tenebatur. Hæc comperta beati abbatis Angelranni sanctitate, et fidei fervore succensa, salutisque filię cupida, ad tumbam ejus cum candela illam deduxit. Cumque ipsa ægrota sepulcro hominis Dei candelam devotè obtulisset, sedit juxta sepulcrum, et somno paululum indulsit. Deinde evigilans sanissima redditur, et videntibus fratribus monasterii, Deumque laudantibus, ad villam unde venerat, vocabulo Filcharias (16), propriis sedibus alacriter cum gaudio rediit, omnibus annuntians quanta sibi Deus per beatum Angelrannum abbatem fecisset. Guido igitur tunc Ambianensis Ecclesiæ archidiaconus, postea ejusdem sedis episcopus, qui illius fuerat in studio litterarum discipulus (17), tibi ejus tumbam epitaphio decoravit :

Quem tegit hic tumulus, lectissimus Angelrannus,

Hujus cœnobii pastor et abba fuit :

Dux gregis Ecclesiæ, monachum spes inclita vitæ,

Vixit, et in mundo nudus, et in Domino.

23. Qui igitur nosse vult quantæ penes hæc sanctum locum fuerit utilitatis, versiculos intucatur, qui de eodem, ut posteri scirent et imitarentur, descripti sunt tali tenore :

Contulit, hic retinet scriptus, qui cernitur albus.
 Sancti Vincenti, nec non sancti Benedicti
 Ecclesiam struxit, cellam infirmisque paravit
 A fundamentis instauravit paradisum :
 Altaris Petri tabulam componere fecit,
 Thuribula ex argento etiam constare gemella,
 Librum Evangelii, sancti Vitamque Richari,
 Ipsius studium mero argento decoravit.
 Est et Episto-liber-larum, atque Evangeliorum
 Ipsius argento quem industria nempe paravit.
 Ipsius atque calix studio præclarus haberi
 Cernitur, adjuncta sibimet cum lance decenti
 Præter et hunc alius, quem in missis semper habebat :
 Unum dorsale, et tria pallia quam pretiosa.
 Terras servavit pervasas, atque redemit :
 Sicut Noguerras, Gaspannas, et Drusiacum,
 Gubrenti ecclesiam, Frocort, Montisque Rochonis,
 Ecclesiam Sacri-campi, discrimine diro,
 Dum plures trahitant, ut pars contraria vincat,

A *Detractus multis multa et perpressus iniquis.*
Quæ supra retuli, nec non quam plura peregit,
Actum sic ut sit Domini scientia novit :
Excedunt libri numerum quos ipse novavit,
Insuper excedunt numerum quos ipse refecit
Talibus atque aliis celestis præmia regni,
Ut spes est, meruit, lector, quod posse monemus,
Ultimus ipstus fuit hic finis studiorum.
Ecclesiam sanctæ refecit moriendo Mariæ,
Cujus apud Dominam nobis suffragia prosint.
Ergo horum revocatori sint præmia vitæ :
Damnetur, cujus studio hæc neglecta peribunt

B 24. Is ipse honorabilis vir posteritati consulens
 descripsit catalogum rhythmicum de Patribus sancti
 hujus loci, non quidem omnes designans, sed tan-
 tummodo illos memorans quorum nomina vel
 chartæ, vel qualibet pittaciola insinuare videbantur,
 vel etiam Vita sancti Richarii specialiter notificabat.
 Hæc quidem honorabilis Angelrannus.

VITA SANCTI RICHARII

ABBATIS CENTULENSIS PRIMI

Metrice descripta ab INGELRAMNO scholastico ipsius sancti monacho.

(Edidit Dom MABILL. Act. SS. Bened., II, 261.)

MONITUM.

Post Alcuinum (*De Vita S. Richarii. — Vide inter Opera Alcuini, Patrolog. t. CI, col. 681*) adducimus Ingelramnum seu Angelramnum nusquam editum, primum monachum, deinde abbatem Centulensem in eunte sæculo XI, qui præcipiente sibi venerabili suo quondam magistro, domno scilicet Fulberto Carnotensi episcopo (inquit Hariulfus in Chron. lib. IV, cap. 8) *almisui confessoris Christi Richarii Vitam, ab antiquis compendiose descriptam, versu heroico jucundiorum fecit, nihil pene extrinsecus addens, sed eundem sensum per omnia repræsentans.* Ingelramnus carmen suum divisit in libros quatuor. In primo purum putum Alcuinum (si metri formam excipias) exhibuit, ut capita capitibus conferenti perspectum erit. Cur verò Ratbertum, si forte de Richario scripserat, prætermisisset? In secundo ac tertio libris Miracula S. Richarii ab vetusto auctore exarata, in quarto Relationem S. Richarii versibus reddidit.

S. Richarium VI Kalend. Maii memorat præter Wandalbertum Usuardus his verbis: *In pago Pontiro S. Richarii presbyteri et confessoris.* Pontivensium regio, vulgo *le Ponthieu*, tractus est Picardiæ intra fines Ambianensium, Morinorum, et Neustrianorum, cujus tractus caput Abbavilla, Abbeville, a qua duabus leucis orientem versus distat Centula seu Centulum oppidulum, ubi Centulense monasterium, utrumque nunc S. Richarii (*Saint-Riquier*) nomine insignitum, ad Scarduonem rivulum, quem loci incolæ vulgari nomine *la rivière aux Cardons* appellant. Magna fuit quondam istius cœnobii dignitas, præcipue a tempore S. Angilberti abbatis, qui in suo cœnobio *monachos trecentos, centumque pueros inibi erudiendos, ac Laudem perennem instituit* (Hariulfus in Chron., lib. II, c. 11). Illic florere abbates dignitate ac religione præstantissimi, S. Angilbertus Caroli Magni gener, qui tres ecclesias Laudi perpetuæ (*Ibid.*, c. 8), primam in honorem S. Salvatoris ac S. Richarii, alteram S. Mariæ, tertiam in honorem S. Benedicti consecravit; Nithardus, Angilberti filius ac successor, aut certe Ludovici, si Petavio in Sytagmate Nithardi credimus; Helizaclor; post Helricum *abbas sanctissimus*; post Ribbodonem Ludovicus *ex regali prosapia oriundus*; Bruno Jolus *gloriosissimi regis Caroli, Calvi scilicet, avunculus*; atque (ut taceamus Heligaudum ex comite monachum et abbatem, ac Guelfonem *abbatem sanctissimum*) Karlomannus ipsius gloriosissimi regis Caroli filius. Paulo post regimen Karlomanni dirutum est a barbaris cœnobium; cui restaurato post Ingelardum